მსოფლიო სასურსათო ბაზრის განვითარების თავისებურებანი და საქართველო აგროპროტექციონალიზმის პირობებში

ვახტანგ დათაშვილი - სტუ-ს პროფესორი
ბესიკ თეთვაძე - სტუ-ს დოქტორანტი

მსოფლიო ეკონომიკაში XXI საუკუნის დასაწყისში მიმდინარე გლობალურმა ტენდენციებმა განაპირობა აგროსასურსათო სისტემის ტრანსფორმირება, გაიზარდა სურსათის წარმოებისა და გადანაწილების მნიშვნელობა, როგორც სიღარიბის დაძლევის ფაქტორი და არსებული ფინანსური კრიზისის პირობებში - მდგრადი ეკონომიკური ზრდის გარანტი.

მიუხედავად ასეთი ტენდენციებისა და მოთხოვნათა გარკვეული შეუსაბამობებისა საბაზრო ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპებთან, ასევე ტექნოლოგიისა და მომსახურების სფეროების ეკონომიკური როლის მნიშვნელოვანი შემცირებისა, აგროსასურსათო სისტემა მსოფლიო ეკონომიკაში ინარჩუნებს გლობალური ეკონომიკური პოლიტიკის განმსაზღვრელი ძირითადი ფაქტორის ფუნქციას. აგროსასურსათო სისტემის შესაძლებლობები – მოახდინოს ინფორმატიზაციისა და ტექნოლოგიზაციის მიღწევების აკუმულირება, განსაზღვროს ძლიერი ინდუსტრიული, ფინანსური და სამომხმარებლო სექტორების ფორმირება და განახორციელოს შრომის პროდუქტიულობის სტიმულირება.

პრობლემის განსაკუთრებულ **აქტუალურობას** განაპირობებს ის გარემოებაც, რომ საქართველოს აქვს უნიკალური პოტენციალი სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და ქვეყნის გლობალურ ეკონომიკურ გარემოში ინტეგრაციისათვის.

აღნიშნული მომავალში შექმნის არამხოლოდ ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების დაძლევის დამატებით ინსტრუმენტებს, არამედ განავითარებს ქვეყანას რეგიონის მასშტაბით, გაზრდის ეროვნულ კონკურენტუნარიანობას და უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის სტაბილურობას.

გლობალური აგროსასურსათო სისტემის უმნიშვნელოვანეს კომპონენტად გვევლინება სურსათით ვაჭრობის ინფრასტრუქტურა და შესაბამისი ინსტიტუტები, მათი ურთიერთქმედება მსოფლიო სასურსათო ბაზრის სხვა ელემენტებთან, რომლებიც განაპირობებენ აგროსასურსათო სისტემის როლს გლობალური ეკონომიკის პროგრესში.

სურსათით მსოფლიო ვაჭრობის საკითხებზე არსებული კითხვები და რიგი საკითხები ყოველთვის იყო და დღესაც არის საერთაშორისო სავაჭრო მოლაპარაკებების დროს მწვავე კამათისა და დისკუსიის, ასევე ქვეყნის შიგნით, ეროვნულ დონეზე ფასებისა და სუბსიდიების ოდენობის განსასაზღვრად გამართული მსჯელობის საგანი. აღნიშნული საკითხები არაერთხელ გამხდარა ეკონომიკის გარდამავალ საფეხურზე მყოფი ქვეყნების შიგნით პოლიტიკური დაძაბულობის მიზეზი, ღარიბ ქვეყნებში კი - განვითარების პროგრამების განმახორციელებელ ინსტიტუტებსა და ორგანიზაციებს შორის ხანგრძლივი მოლაპარაკებების მიზეზი.

ვაჭრობის სფეროში მიმდინარე და განხორციელებული რეფორმების ანალიზი ნათლად წარმოაჩენს, თუ როგორი პოლიტიკურად მგრძნობიარე და განსახორციელებლად რთულია აღნიშნული საკითხი. ამავე დროს, აგროსასურსათო პროდუქციით ვაჭრობის განვითარებას შეუძლია არსებითი სარგებელი მოუტანოს ქვეყნის ეკონომიკას.

ცნობილია, რომ ქვეყნები ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლის დაბალი მაჩვენებლებით გამოირჩევიან მაღალი საგადასახადო განაკვეთებით იმ ფერმერული მეურნეობების მიმართ, რომლებიც ექსპორტისათვის აწარმოებენ პროდუქციას, რამდენადაც ამ ჯგუფის ფერმერებს მიიჩნევენ საბიუჯეტო შემოსულობების

ზრდისთვის ერთ-ერთ ძირითად წყაროდ. განვითარებულ ქვეყნები მიისწრაფიან უზრუნველყონ ფერმერები მსხვილი სუბსიდიებით. ეს განსხვავება ხშირად განაპირობებს მოსახლეობის ღარიბი ფენისა და წვრილი ფერმერების ინტერესების სათანადოდ დაუცველობას როგორც ქვეყნის შიდა, ისე საერთაშორისო აგროსასურსათო ბაზარზე.

ბოლო ხანებში დიდი ყურადღება ეთმობა განვითარებად ქვეყნებზე განვითარებული ქვეყნების ნეგატიური გავლენის შემცირებას, მათ შორის ამ უკანასკნელთა ბაზარზე განვითარებადი ქვეყნების მიერ წარმოებული პროდუქციის შეტანის ხელისშემშლელი ფაქტორების შემცირებას და სახელმწიფო სუბსიდირების გაზრდას ქვეყნის შიგნით მწარმოებლურობის მომატების მიზნით.

გამოყოფენ ინსტრუმენტების სამ ტიპს[1], რომელიც მსოფლიო ბაზარზე აგროსასურსათო პროდუქციით ვაჭრობის მასტიმულირებელ ფაქტორებად განიხილება:

- **ქვეყნის ბაზარზე დაშვება** - იმპორტის ტარიფები და ქვოტები, რომლებიც იცავენ მწარმოებლებს უცხოელი კონკურენტებისაგან;
- **ექსპორტის სუბსიდირება** - სახელმწიფოს მხრიდან განხორციელებული სუბსიდიები ექსპორტიორთა ხარჯების ნაწილის დასაფარად პროდუქციის ბაზარზე გასვლისა და დამკვიდრებისათვის ხელშესაწყობად;
- **ქვეყანის შიგნით მხარდაჭერის ზომები** - ფერმერთათვის პირდაპირი დახმარებები ფერმერული მეურნეობების სახეობების, მწარმოებლურობისა და წარმოებული პროდუქციის სახეობების გათვალისწინებით.

განვითარებული ქვეყნების გაძლიერებულმა აგროპროტექციონიზმმა და მისმა ნეგატიურმა გავლენამ განვითარებად ქვეყნებზე 80-იან წლებში ცხადყო ის ფაქტი, რომ საკითხი დიდ ყურადღებასა და სათანადო ზომების გატარებას საჭიროებდა. 1986 წელს დაწყებული მოლაპარაკებები, რომელიც „ურუგვაის რაუნდის" სახელითაა ცნობილი ამ მხრივ გადადგმული ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯია. სოფლის მეურნეობის სექტორში წარმოებული პროდუქციის ექსპორტიორ ქვეყნებს შორის გამართულ ურუგვაის რაუნდზე მხარეებმა ჩამოაყალიბეს „კერნის ჯგუფი" და მიადწიეს იმას, რომ ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ გენერალური შეთანხმების ხელმომწერმა ქვეყნებმა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხად აგროსასურსათო სფეროში რეფორმების აუცილებლობა და დარგის სუბსიდირების აუცილებლობა დააყენეს. საკითხის რეგულირების ერთ-ერთი შემდეგი ნაბიჯი იყო „დოჰას რაუნდის" ფარგლებში 2003 წელს კანკუნში მინისტრების კონფერენციაზე მიღებული გადაწყვეტილება აგროპროტექციული ზომების შესუსტების მიზნით დიდი ოცეულის (G-20) ჯგუფის შექმნის შესახებ.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development) წევრი ქვეყნები დღესდღეობით დაკავებული არიან არსებული აგრარული პოლიტიკის გადახედვით, თუმცა საქმე არც თუ სწრაფი ტემპით მიმდინარეობს. აგროსასურსათო მწარმოებლურობის საშუალო მაჩვენებელი 2003-2005 წლებისათვის 1986-1988 წლებთან შედარებით 37%-ით შემცირდა.[2] ეს მაჩვენებელი, რომელიც მწარმოებელთა მხარდაჭერის შეფასების სახელითაა ცნობილი გვიჩვენებს ყოველწლიურ მოცულობას აგროსასურსათო პროდუქციის მწარმოებელთათვის მომხმარებლის მიერ გადახდილ ფულადი გადასახდელების ოდენობას.

როგორც ცნობილია, წლების მანძილზე მაკროეკონომიკური პრინციპები განაპირობებდა აგრარული მეურნეობების მაღალი საგადასახადო განაკვეთებით დაბეგვრას, ვიდრე ეს მოაზრებული იყო აგრარული პოლიტიკის შემუშავებისას.

1980-1984 წლებსა და 2000-2004 წლებში პირველი - განვითარებადი ტიპის ქვეყნებში (ძირითადად საჰარის სამხრეთით მდებარე აფრიკის ქვეყნებში) გატარებულმა რეფორმებმა საგადასახადო განაკვეთები აგრარულ სექტორზე თითქმის ორჯერ - 28%-დან 10%-მდე შემცირდა. მიუხედავად მაკროეკონომიკური კორექტირებებისა, 80-იან წლებში ამ ქვეყნებში წარმოებულ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის საექსპორტო ფასები მნიშვნალოვნად არ შეცვლილა.

1990 წლის შემდეგ მდგომარეობა შეიცვალა: საერთაშორისო ბაზარზე არსებული შედარებით სასურველი ფასები, განგრძობადი მაკროეკონომიკური და აგრარულ სექტორში განხორციელებული რეფორმები გახდა მიზეზი იმისა, რომ რეალურად გაზრდილიყო ქვეყნის შიდა ბაზარზე აგროსასურსათო წარმოების

[1] მ. კენინი, KODEX ALIMENTARIUS და მისი დანერგვის პროცესი საერთაშორისო ბაზარზე. ჟურნალი ეკონომიკა და მართვა, №12, 2008. გვ. 17.

[2] OECD-ს ოფიციალური ვებ-გვერდი, სტატისტიკური მონაცემები
http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html

პროდუქტების საექსპორტო ფასები.

2000-2007 წლებში პირველი ტიპის ქვეყნებმა დაწიეს საქონლის იმპორტისაგან თავდაცვის საშუალებები და დაახლოებით 46%-დან 19%-მდე შეამცირეს საგადასახადო განაკვეთები აგროსასურსათო მწარმოებელთა საქმიანობაზე.

მეორე ტიპის ქვეყნებში აგროსასურსათო წარმოების საგადასახადო განაკვეთმა 15-დან 4%-მდე დაიკლო, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ტიპის - შედარებით განვითარებულ - ქვეყნებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებებია. მათი ნაწილი დღემდე ცდილობს მკაცრი პროტექციული ღონისძიებებით საკუთარი აგროსასურსათო მწარმოებლურობის გაძლიერებას (მაგალითად ინდონეზია, ინდოეთი, მალაიზია, ტაილანდი). სხვები კი განაგრძობენ აგროსასურსათო სისტემის მაღალი საგადასახადო განაკვეთებით დაბეგვრას (ეგვიპტე, სენეგალი). ამ ტიპის ქვეყნებმა 2000-2007 წლებში მცირედით შეასუსტეს აგრარული იმპორტისაგან თავდაცვითი ღონისძიებები და იმპორტის საბაჟო განაკვეთი 13-დან 11%-მდე დაწიეს, ხოლო საგადასახადო განაკვეთები კი 29%-დან 13%-მდე შეამცირეს.

მესამე ტიპის ქვეყნებმა საგადასახადო განაკვეთები აგროსასურსათო წარმოებაზე შეამცირეს და საშუალოსტატისტიკურად 9%-მდე დაწიეს 2000-2007 წლებში. აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის ურბანიზებულმა ქვეყნებმა აღნიშნულის პარალელურად გაატარეს პროტექციული ღონისძიებები საკუთარ სოფლის მეურნეობასთან მიმართებაში, კერძოდ კი 1992-1993 წლებთან შედარებით 2002-2003 წლებში საგადასახადო განაკვეთები აგროსასურსათო სფეროში 31%-მდე გაიზარდა. მიუხედავად მსგავსებისა, მესამე ტიპის ქვეყნებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებებია: მაგალითად, ესტონეთმა, ლატვიამ და ლიტვამ 1992-1993 წლებში შემოიღეს 30%-იანი გადასახადი აგრარული სექტორის პროდუქციაზე. აგროპროტექციონიზმის გაძლიერების მიზნით იყო განპირობებული სლოვენიის მოქმედება, როდესაც საბაჟო გადასახდელების ოდენობა აგრარულ პროდუქციაზე ამავე პერიოდში გაიზარდა 13-დან 38%-მდე.

მიუხედავად იმისა, რომ განვითარებადი ქვეყნების ფერმერები დღეს-დღეობით ნაკლებად განიცდიან აგროპროტექციონიზმის მავნე ზეგავლენას მათ განვითარებაზე 1980-იან წლებთან შედარებით, ჯერ კიდევ შეიმჩნევა მსგავსი ტენდენციები სხვადასხვა ქვეყნებთან მიმართებაში. თითქმის ყველა ქვეყანაში აგრარულ სფეროზე არსებული საგადასახადო განაკვეთი საკმარისად დაბალია, თუმცა ზემოდხსენებული ტენდენციები მაინც შეინიშნება რიგი ქვეყნების ეკონომიკაში. თუ შევადარებთ საგადასახადო განაკვეთებს იმპორტირებულ და ესპორტირებულ საქონელზე, მაშინ აღმოჩნდება რომ ბევრ ქვეყანაში ექსპორტი ისევ დიდი საგადასახადო განაკვეთბით იბეგრება, თუმცა ამავდროულად იმპორტირებული საქონლის რიგ სახეობებზე გადასახადები არც თუ ისე მცირეა.

პრაქტიკა აჩვენებს, რომ აუცილებელია სამომავლოდ შემუშავებულ იქნას რეფორმები თითოეული ქვეყნის განვითარების დონისა და ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინებით. ბევრ განვითარებად ქვეყანაში, სადაც სოფლის მეურნეობას დიდი ადგილი უკავია ეროვნული შიდა პროდუქტის წარმოქმნაში, აუცილებელი იქნება გაგრძელდეს აგროსასურსათო სისტემის შესაბამისი საგადასახადო განაკვეთებით დაბეგვრა, რათა სახელმწიფო უზრუნველყოფილი იყოს საკმარისი შემოსავლითა და დამატებითი მატერიალური რესურსებით განვითარების უფრო ღრმა და ფართო პროგრამების განსახორციელებლად.

ჩვენი ქვეყნის მაგალითზე უნდა ითქვას, რომ საქართველო არის საშუალო შემოსავლის მქონე ქვეყანა 4.5 მილიონიანი მოსახლეობით. სამხრეთ კავკასიაში არამხოლოდ სავაჭრო თვალსაზრისით უკავია სტრატეგიული ადგილმდებარეობა. ქვეყნის შემოსავალი 2009 წელს ერთ სულ მოსახლეზე იყო 2,414 დოლარი, რაც 2.6-ჯერ აღემატებოდა 2003 წლის დონეს, როდესაც დიდი ხნის ეკონომიკური დაცემის შემდეგ მდგრადი ზრდა იქნა აღდგენილი.

1991 წელს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, საქართველომ დაიწყო გარდაქმნები კომუნისტური პერიოდიდან მემკვიდრეობით მიღებული საკმაოდ დაბალი შემოსავლების, არასაკმარისი ფისკალური რესურსების და სუსტი ინსტიტუციური და ადმინისტარციული შესაძლებლობების პირობებში. რეჟიმის დამხობასთან ერთად დაინგრა სოციალური დაცვის სისტემა, სოციალური ინფრასტრუქტურა და შრომის ბაზარი. ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების გამწვავებას თან ახლდა სამოქალაქო კონფლიქტები, შიდა ომები, რასაც მოჰყვა სავაჭრო გზების ბლოკადა. 1991-1993 წლებში სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკებში ომებს მოყვა მიგრაცია, ეკონომიკური დანგრევა და დაცემა.

სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში სოფლის მეურნეობა ას-

რულებდა მათი თვითმყოფადობის და თვითუზრუნველყოფის ფუნქციას. საქართველოში, სომხეთში და აზერბაიჯანში სოფლის მეურნეობის სექტორი ყოველთვის მამოძრავებელი ძალა იყო. 3 რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის მოპოვების დღიდან შეიქმნა პარადოქსული სიტუაცია, როდესაც ქვეყნის ეკონომიკის სხვა დარგებთან შედარებით სოფლის მეურნეობა და სურსათის წარმოება თანდათან იქცა მივიწყებულ ჩამორჩენილ დარგად.

დამოუკიდებლობამ და კომუნისტური რეჟიმის რყევამ კავკასიის ქვეყნებსი მოიტანა საბაზრო ეკონომიკის პრინციპების დამკვიდრება რომელსაც სოფლის მეურნეობის განვითარება უნდა გამოეწვია მაგრამ მოდერნიზაციისა და წინსვლის ნაცვლად, დარგი ნატურალური მეურნეობის ფორმას დაუბრუნდა.

სამივე კავკასიის რესპუბლიკაში ადგილობრივი სურსათის მწარმოებლები ვერ უწევენ კონკურენციას უცხოეთიდან შემოსულ იაფასიან საქონელს.

დამოუკიდებლობის მოპოვების დღიდან კავკასიის რესპუბლიკები გამოვიდნენ დახურული ბაზრის პოლიტიკური და ეკონომიკური სივრციდან და მსოფლიო ბაზრის სრულყოფილ სუბიექტებად იქცნენ, ასეთ პირობებში ფუნქციონირების გამოცდილება არცერთ ქვეყანას არ გააჩნდა. ტერიტორიეულმა კონფლიქტებმა, ეკონომიკურმა სიდუხჭირემ ხელი შეუშალა დამოუკიდებელ რესპუბლიკებს დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან პირველ წლებში სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარების ქმედითი მოდელის შემუშავებაში.

სამივე ქვეყანაში პრობლემად რჩება ინფორმაციის არ არსებობა სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის დინამიკის, მფლობელობისა და გამოყენების შესახებ.ექსპერტული შეფასებებით, კერძო საკუთრებაში არსებული ან იჯარით აღებული მიწის მნიშვნელოვანი ნაწილი არ მუშავდება. საქართველოში ფერმრეული მეურნობების თითქმის მესამედი დაუმუშავებელია, აზერბაიჯანში ნახერვაზე ოდნავ მეტი ხოლო სასომხეთში ამ ხმრივ საკმაოდ კარგი მდგომარეობაა და მიწების 80% დამუშავებულია.

90-იანი წლების შუახანებში საქართველოს მთავრობამ სტაბილიზაციის პროგრამის დანერგვის გზით მიაღწია მაკროეკონომიკურ სტაბილურობას.

საქართველოს ეკონომიკამ განვითარების ახალი სტიმული მიიღო 2003 წლის „ვარდების რევოლუციის" შემდეგ. მთავრობამ განახორციელა საკმაოდ ამბიციური რეფორმები, რის შედეგად დამყარდა მაკროეკონომიკური სტაბილურობა და მშპ-ის ზრდა სწრაფი ტემპებით განხორციელდა.

ამჟამად საქართველოში მიმდინარე რეფორმები მიმართულია ადამიანური განვითარების საჭიროებებისკენ. საქართველომ დაიწყო სავაჭრო პოლიტიკის, რეგულირების რეფორმები და ინფრასტრუქტურის განვითარება, რომელიც მიზნად ისახავს მაკროეკონომიკური და ბიზნეს გარემოს გაუმჯობესებას. ამავდროულად საქართველო ცდილობს თავისუფალი სავაჭრო შეთანხმების მიღწევას ევროკავშირთან, რომელიც რეგიონში უკეთესი და ღრმა ინტეგრაციის მამოძრავებელი ძალა უნდა გახდეს.

საქართველო სარგებლობს პრეფერენციების განზოგადებული სისტემის (GSP+) უპირატესობებით ევროკავშირის ბაზარში შესასვლელად, მაგრამ ინსტიტუციური, ინფრასტრუქტურული, ინფორმაციული, ადამიანური კაპიტალის, ტექნოლოგიების და სხვა სირთულეების თუ არასაკმარისი რესურსების გამო საქართველოსთვის დამახასიათებელია პროდუქციის ექსპორტის დაბალი ტემპები.

მნიშვნელოვანია, შემუშავდეს სავაჭრო პოლიტიკის, რეგულირების, ინფრასტრუქტურის და ადამიანური განვითარების გაუმჯობესების გეგმა ვაჭრობასთან დაკავშირებული საჭიროებების გამოვლენისა და პრიორიტეტების დადგენის გზით ეკონომიკური განვითარებისა და სიღარიბის დაძლევის სტრატეგიების კონტექსტში; იგი მიზნად ისახავს დაინტერესებული მხარეების (სამოქალაქო საზოგადოებისა და ბიზნეს ასოციაციების ჩათვლით) აქტიურად ჩართვას და მონაწილეობას აგროსასურსათო, მაკროეკონომიკური და ბიზნეს გარემოს გარდაქმნასა და ადამიანური განვითარების პროცესის რეგულირებაში; საქართველოსათვის აგრარული სფერო და სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებული საკითხები უდავოდ პრიორიტეტულია, ამიტომ საჭიროა დაიწყოს მუშაობა იმ სფეროების და ობიექტური პრიორიტეტების გამოვლენაზე, სადაც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია დონორების დახმარება და სპონსორობა.

შეიქმნას ვაჭრობასთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურა, გაზარდოს ვაჭრობის განვითარების შესაძლებლობები და ქვეყანამ მიიღოს სარგებელი სავაჭრო შეთანხმებებიდან.

გლობალური საერთო დანახარჯები მიმდინარე სავაჭრო სტრატეგიების განსახორციელებლად, რომელსაც როგორც განვითარებადი - ისე განვითარებული ქვეყნები ახორ-

ცხრილი №1. ქვეყნის აგროსასურსათო პოლიტიკის შესაბამისად გადანაწილებული ხარჯები (ქვეყნების ტიპების მიხედვით)

დანახარჯების ტიპი ეროვნულ ეკონომიკაში	დანახარჯების გადანაწილება საზოგადოებრივი მიზნებისათვის (%)		
	განვითარებადი ქვეყნები	განვითარებული ქვეყნები	ჯამში
სოფლის მეურნეობა და საკვები პროდუქტების წარმოება	9,8	6,6	16,4
სხვა სექტორები	5,2	23,0	28,4
სოფლის მეურნეობა და საკვები პროდუქტების წარმოება	9,1	38,0	47,0
სხვა სექტორები	5,9	2,4	8,4
სავაჭრო პოლიტიკა ზემოდჩამოთვლილი ქვეყნების	30,0	70,0	100,0

ციელებენ, ცხადყოფს, რომ სუბსიდირების როლი უახლოეს 4 წელიწადში კვლავ მნიშვნელოვანი იქნება აგროსასურსათო სისტემის განვითარებისათვის. მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის მონაცემებით მსგავსი წლიური ხარჯები 2015 წლისათვის 100-დან 300 მილიარდ აშშ დოლარამდე იქნება.[3] სავარაუდოდ, ამ თანხის 2/3 დახარჯული იქნება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებისა და ექსპორტის საბაჟო მოსაკრებლის ხარჯების სუბსიდირებისთვის, ხოლო დარჩენილი 1/3 გადანაწილდება ეკონომიკის სხვა სექტორების სუბსიდირებისათვის.

მსოფლიო ბანკის 2006 წლის კვლევებზე დაყრდნობით უნდა აღინიშნოს, რომ ვაჭრობის სრული ლიბერალიზაცია გამოიწვევს საერთაშორისო აგროსასურსათო ბაზარზე სოფლის მეურნეობის პირველად პროდუქციაზე ფასების გაზრდას საშუალოდ 5.5%-ით, ხოლო გადამუშავებულ საკვებ პროდუქციაზე 1,3%-ით. განვითარებადი ქვეყნების ხვედრით წილი ექსპორტრებული პროდუქციის ბაზარზე სავარაუდოდ გაიზრდება 9 ნიშნულით - 54%-დან 65%-მდე[4].

მსოფლიო ბანკის კვლევების მიხედვით, განვითარებად ქვეყნებში აგროსასურსათო მწარმოებლურობის ზრდა ბოლო წლებში გაიზარდა 3,9%-დან 4,2%-მდე. ეკონომიკის ლიბერალიზაციის პირობებში შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ უახლოესი 10 წლის მანძილზე მაჩვენებელი 8%-ით გაიზრდება. თუ პროცესები ამ სცენარით განვითარდება, ეს გაცილებით მომგებიანი იქნება ლათინური ამერიკის და აფრიკის ქვეყნებისათვის, ხოლო სამხრეთ აზიის, ევროპისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებისათვის შეიძლება ზარალის მომტანიც კი იყოს.

სურსათით ვაჭრობის ლიბერალიზაციიდან ყველა სახელმწიფო ბუნებრივია, რომ მოგებული ვერ იქნება, ზოგიერთი სახელმწიფოს ან უშუალო მწარმოებლისათვის ეს პროცესი წამგებიანი იქნება. ვაჭრობის რეფორმები ქვეყანაში სიღარიბის დაძლევასთან მიმართებაში მოითხოვს ფართომაშტაბურ, განზოგადებულ მიდგომას. შეიძლება გამოვყოთ ზოგადი ხასიათის მქონე რამდენიმე კანონზომიერება:

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციით ვაჭრობის რეფორმირება განვითარებად ქვეყნებში გაცილებით მნიშვნელოვანია, ვიდრე აგრარული პოლიტიკის ცვლილება განვითარებულ ქვეყნებში. იმპორტის გადასახადის შემცირება ან გაუქმება გამოიწვევს პროდუქციაზე ფასების შემცირებას და ხელმისაწვდომს გახდის მას

[3] მონაცემები აღებულია მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის - www.wto.org ოფიციალური ვებგვერდიდან.

[4] წყარო - მსოფლიო ბანკის ოფიციალური ვებგვერდი http://www-wds.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTWDS/0,,detailPagemenuPK:64187510~menuPK:64187513~pagePK:64187848~piPK:64187934~searchPagemenuPK:64187283~siteName:WDS~theSitePK:523679,00.html

ცხრილი №2. აგროსასურსათო სისტემის ზრდა მსოფლიო ვაჭრობის გლობალური რეფორმირების პირობებში

რეგიონი, ქვეყნების ჯგუფები	აგროსასურსათო სისტემის ყოველწლიური ცვლილების ტემპი	რეგიონი, ქვეყნების ჯგუფები	აგროსასურსათო სისტემის ყოველწლიური ცვლილების ტემპი
განვითარებული ქვეყნები	- 1,7	სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზია	0,0
განვითარებადი ქვეყნები	0,3	ახლო აღმოსავლეთი	0,0
მათ შორის			
აფრიკა (საჰარის სამხრეთით მდებარე ქვეყნები)	0,4	ევროპა და ცენტრალური აზია	- 0,1
სამხრეთ აზია	- 0,2	ლათინური ამერიკა	2,0

მოსახლეობის ფართო მასებისათვის - ძირითადად ღარიბი ფენისათვის. ამავე დროს ამ ღონისძიებით მცირდება ქვეყანაში ამ პროდუქციის მწარმოებელთა შემოსავლებიც, რომლებიც ჭარბი რაოდენობით აწარმოებენ მას. მაგალითად მექსიკაში საბაჟო ტარიფების დაწევის შემდეგ უნდა ველოდოთ სოფლად ფერმერული მეურნეობების შემოსავლების შემცირებას და სიღარიბის ზრდას.

საერთო ჯამში, როდესაც სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პროდუქციის ვაჭრობის სფეროში გატარებული რეფორმები როგორც განვითარებად, ისე განვითარებულ ქვეყნებში დროულად და კომპლექსურად ხორციელდება, შეიმჩნევა მოსახლეობის სიღარიბის დონის კლებისა და ზოგადად - ცხოვრების პირობების გაუმჯობესების ტენდენცია.

ვაჭრობის გლობალური ლიბერალიზაციის გზით განვითარება არაა იოლი საქმე, რაც ურუგვაისა და დოჰას სავაჭრო მოლაპარაკებების რაუნდებმა დაამტკიცა კიდეც. გავლენიანი სამრეწველო და სავაჭრო წრის წარმომადგენლები მტკიცედ არიან დაფუძნებული და შეთვისებული აქვთ მსოფლიო ბაზარზე არსებული მდგომარეობა, შესაბამისად სკეპტიკურად არიან განწყობილი ცვლილებების მიმართ და მეტიც - არ სურთ ისინი.

სავაჭრო მოლაპარაკებების დოჰას რაუნდი იძლევა შესაძლებლობას, რომ რეალიზებული იყოს ვაჭრობის ლიბერალიზაციის შედეგად ქვეყნების ეკონომიკის მასტიმულირებელი გარემოებები, თუმცა სავარაუდოდ აღნიშნული გაცილებით ეფექტური და მომგებიანი იქნება განვითარებადი ქვეყნების მიმართ, ვიდრე განვითარებული ქვეყნებისათვის. ამის ერთ-ერთი მიზეზი მდგომარეობს იმაში, რომ დოჰას რაუნდის მოლაპარაკებები ძირითად აქცენტს აკეთებს ექსპორტის სუბსიდირების გაუქმებასა და შიდა წარმოების გაძლიერების მხარდამჭერი ღონისძიებების შემცირებაზე და არა საბაჟო განაკვეთების ოდენობის შემცირებაზე განვითარებად და განვითარებულ ქვეყნებში. ამასთან, ორივე მიმართულების კომპლექსურად და ეფექტურად დანერგვა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ქვეყნის ეკონომიკურად გაძლიერებასა და ზრდას.

დოჰას რაუნდის ფარგლებში გამართული სავაჭრო მოლაპარაკებები ჩიხში შევიდა 29 ივლისს - აგროსასურსათო საკითხებზე აშშ-ს, ინდოეთსა და ჩინეთს შორის შეთანხმების მიუღწევლობის გამო. საკითხი ეხებოდა ინდოეთსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის სპეციალურ დაცვით მექანიზმებზე (SSM - Special Safeguard Mechanism) მხარეთა აზრთა სხვაობას, რაც გამოიხატებოდა იმაში რომ შექმნილიყო მექანიზმი, რომელიც ღარიბ ფერმერებს დაიცავდა გარკვეული ტიპის საქონელზე იმპორტის გაზრდით გამოწვეული ფასების დავარდნისაგან.[5]

რამდენადაც ვაჭრობა განვითარებად ქვეყნებს შორის მათი საერთო სავაჭრო ბრუნვის მნიშვნელოვან ნაწილს იკავებს, ურთიერთსანაცვლო დაშვება ერთმანეთის ბაზარზე ორმხრივად სასარგებლო იქნებოდა სავაჭრო ურთიერ-

[5] http://en.wikipedia.org/wiki/Doha_Development_Round

თობის მონაწილე ქვეყნებისათვის და საბოლოოდ მიიყვანდა მათ დადებით შედეგამდე.

გლობალური ვაჭრობის 1/3-ზე მეტი მოდის იმ ქვეყნებს შორის, რომლებსაც დადებული აქვთ ურთიერთმომგებიანი არამრავალმხრივი ხელშეკრულებები. ასეთი ხელშეკრულებები, მრავალმხრივი ხელშეკრულებებისგან განსხვავებით გაცილებით ადვილად შეიძლება უპირველესად მოლაპარაკების მონაწილე მხარეთა სიმცირის გამო. ასევე იმ ფაქტორის გათვალისწინებით, რომ მხარეებმა ზუსტად იციან საკუთარი ინტერესები და ხელშეკრულების მეორე მხარის მიმართ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებაც (საზღვრის გადაკვეთისას ფორმალური ბარიერების შემცირება, გამარტივებული რეჟიმები და სხვა) მხოლოდ მათ პოლიტიკურ ნებაზეა დამოკიდებული. თუმცა, უნდა ითქვას რომ ყველა ამგვარ ხელშეკრულებას ქვეყნები არ მიყავს ვაჭრობის მოცულობის ზრდისკენ. მაგალითად, ქვეყნებს, რომელთაც მაღალი აგროპროტექციონიზმი და იმპორტისათვის დაწესებული ბარიერები ახასიათებთ, შეუძლიათ მაქსიმალურად შეზღუდონ სავაჭრო პარტნიორების აქტივობა საკუთარ ბაზრებზე, თუნდაც იმ შემთხვევაში, თუ ქვეყნის შიგნით წარმოებული პროდუქციის მოცულობა ზრდადი იქნება. აფრიკის ქვეყნებმა დადეს ოთხი რეგიონალური შეთანხმება ვაჭრობის საკითხებზე, ლათინური ამერიკის ქვეყნებმა - შვიდი - რაც ქმნის ამ ქვეყნებთან თავისუფალი ვაჭრობისათვის საკმარისად მნიშვნელოვან ბარიერებს.

განვითარებად ქვეყნებს შორის ხელშეკრულებების არსებობის მიუხედავად, ზოგიერთისათვის ნაკისრი ვალდებულებების რეალიზაცია მთელ რიგ სირთულეებთანაა დაკავშირებული: სახელმწიფოებრივი ბარიერები და საბაჟო ფორმალობები ართულებს ტვირთბრუნვასა და სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებას. აუცილებელია ქვეყნებმა მოახდინონ სავაჭრო სფეროში პოლიტიკის ჰარმონიზაცია, დაძლიონ ნეგატიური ბარიერები, შემცირდეს ფორმალობები და კორუფცია საზღვრებზე, მოგვარდეს სავალუტო გადარიცხვებთან დაკავშირებული პრობლემები და ბიუროკრატიული მექანიზმები და განვითარდეს შესაბამისი ინფრასტრუქტურა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სოფლის მეურნეობის 2009-2011 წლების განვითარების სტრატეგია, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, თბილისი, 2009
2. კურსი აგრობიზნესის მენეჯმენტში მწარმოებელთა ასოციაციებისათვის - აგროსასურსათო სისტემა და ჯაჭვი. FAO – სოფლის მეურნეობის მართვა, მარკეტინგი და ფინანსური მომსახურება, სოფლის ინფრასტრუქტურისა და აგრო-მრეწველობის სამმართველო, რომი, 2009.
3. სურსათისა და სოფლის მეურნეობის მდგომარეობა, FAO – http://www.fao.org/publications/sofa/en/
4. სურსათის დაუცველობის მდგომარეობა მსოფლიოში, FAO –http://www.fao.org/publications/soco/en/
5. მდგომარეობა სასოფლო-სამეურნეო საქონლის ბაზრებზე,FAO – http://www.fao.org/publications/soco/en/
6. აგროსასურსათო სისტემაში მმართველი კადრების მომზადება, კ. კამილკოვი, აგროსასურსათო ეკონომიკა, №9, 2008.
7. ზურაბ კოზმავა, ეკონომიკური დიპლომატიის არსი, თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჟურნალი, თბილისი, 2010
8. Agricultural Science and Technology Indicators, 2008.